

Türk Bankası ve Kıbrıs Türk Toplumu'ndaki Rolü

Turkish Bank and its Role in the Turkish Cypriot Community

Ali Efdal Özkul, Yurdağül Akcansoy

Özet

Kıbrıs Türk Toplumu'nun kurduğu ilk banka Türk Bankası'dır. 1901 yılında Lefkoşa'nın ileri gelenleri tarafından İslam İddihar Sandığı adı ile kurulmuştur. 20. Yüzyılın başlarında, Türk esnafını kalkındırmak amacıyla faaliyete geçen sandık bugün Türk Bankası adıyla 100 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Dünyada siyasi gelişmeler hiç bir zaman ekonomik hareketlerden bağımsız düşünülmemektedir. Dolayısıyla Türk Bankası, Kıbrıs adasının siyasi olaylarından etkilenmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs Türk Toplumu'nun yaşadığı ekonomik sıkıntılardan kurtulmasını sağlayan kurumlarından birisi olmuştur. Araştırmada amaç olarak, 100 yılı aşkın faaliyet gösteren bir bankanın tarihinin genel hatları ile ortaya çıkarılması ve Türk Bankası'nın başta ekonomik olmak üzere diğer yönleriyle de Kıbrıs Türk Toplumu'na yaptığı katkılarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Söz konusu çalışmada, bankanın kendi kaynaklarından, yerli ve yabancı basılmış eserlerden ve dönemin gazetelerinden faydalanılmıştır. Ayrıca çeşitli dönemlerde bankanın idareci konumunda görev yapan kişilerden de sözlü tarih çalışmaları ile değerli bilgiler alınmıştır. Sonuç olarak, Kıbrıs Türk Toplumu'nun var oluş mücadelesinde Türk Bankası mihenk taşlarından birisi olmuştur denilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankası, Lefkoşa, Kıbrıs, banka, müftü

Abstract

The first bank established by the Turkish Cypriot community is Turkish Bank. Under the name of İslam İddihar Sandığı, the renowned citizens of Nicosia established it in 1901. Turkish Bank, which was established at the beginning of the 20th Century to support Turkish tradesmen, has now a deep history dating back more than one hundred years. As no political development could be considered independently from economic activities, Turkish Bank had also influenced from the political context of the island. Remarkably, it became one of the important institutions supporting Turkish Cypriot Community to overcome financial problems. This research aims to shed lights onto the general history of a bank operating more than 100 years and put forward its various contributions to the Turkish Cypriot community with its economic and other aspects. In the study, archive documents of the Turkish Bank, national and international publications and different newspapers of the period are utilized as the main sources of information. In addition, important information regarding oral history studies has been collected from the interviews with the administrative people worked at the Turkish Bank. The study is concluded with the idea that Turkish Bank has been an important benchmark in the struggle of the Turkish Cypriot Community for existence.

Keywords: Turkish Bank, Nicosia, Cyprus, bank, mufti

1900'lü Yılların Başında Kıbrıs'ın Siyasi Durumu ve Kıbrıs Türkleri

Kıbrıs adası üç yüzyılı aşan bir süre Osmanlı Devleti idaresinden sonra Sultan II. Abdülhamit tarafından 1878 yılında İngiltere'ye devredilir. İngiltere idaresinde Kıbrıs'ın yöneticisi başlangıçta yüksek komiser olurken adada bir *Kavanin*¹ (yasama meclisi) bir de yürütme meclisi kurulur. *Kavanin* meclisi üçü atanmış İngiliz memur üçü de yerli halktan olmak üzere altı üyeden oluşmaktaydı. Yürütme meclisinde ise dört atanmış İngiliz memur bulunmaktadır. Kıbrıs'ta görev yapan yüksek mahkeme ise yüksek komiser başkanlığında görev yapacaktı (Bedevi, 1965:167,168).

Kıbrıs adasının İngiliz idaresine geçtiği ilk günlerden itibaren Kıbrıs Rumları *Enosis*² isteklerini dile getirerek İngiliz idaresinden adayı Yunanistan'a vermesini istiyorlardı. Kıbrıs'taki Türklerin ileri gelenleri ise İngilizlerin adadan ayrılması halinde Kıbrıs'ın eski sahibi Osmanlı Devleti'ne iade edilmesi gerekliliğini savunuyorlardı.

1880'li yıllardan itibaren Kıbrıs Türk aydınları ve basını adadaki Türklerin haklarını İngiliz sömürge yönetimine karşı korumak amacıyla çeşitli alanlarda girişimlerde bulunmuşlardır. Kıbrıslı Türk toplumu ileri gelenleri Lefkoşa'da 1881 yılında *Kıraathane-i Osmani* adlı bir kulüp kurarlar. Bu kulüp faaliyetlerini halka duyurabilmek için *Zaman* isimli bir de gazete çıkarmaktadır. Gazete ve *Kıraathane-i Osmani*'nin amacı Kıbrıslı Rumların Enosis istemleri karşısında Kıbrıs'ın bir Osmanlı ülkesi olduğu gerçeğini basın yoluyla halka duyurarak Kıbrıslı Türkler arasında ulusal bir bilinç yaratmaktır (Gazioğlu, 2000:181).

1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nda İngiltere, Osmanlı Devleti'nin kendisinin karşısında savaşa girmesini bahane göstererek 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek yanlı olarak ilhak ettiğini bildirir (Kyrris, 1985:331; Erım, 1975:2). Osmanlı Devleti İngiltere'nin bu kararını tanımamasına rağmen savaşın bitimine kadar yapabilecek bir hamle bulunmamaktadır. Osmanlı Devleti sadece İngiltere'nin bu kararını protesto edecektir (Kuran, 1993:245; Anderson, 1972:314.)

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması ise adanın tamamen kaybedilmesi anlamını taşımaktadır. İngiltere'nin Kıbrıs adasını ilhak etmesinin nedenlerinden biri de Yunanistan'ı kendi lehine savaşa katılmasını sağlamaktır (Gürel, 1984:66-67). Bu gerekçeyle İngiltere 17 Ekim 1915 tarihinde Yunanistan'ın müttefikleri olarak I. Dünya Savaşı'na katılması halinde adayı Yunanistan'a vereceğini bildirir (Stavrınides, 1976:18; Storrs, 1930:34; Hill, 1952:523; Mallinson, 2005:11). Fakat Yunanistan'daki iktidardaki Alman yanlısı ve İngiliz yanlısı bürokratların çekişmesi sonucunda Yunanistan bu tarihi fırsatı kaçırmıştır (Hatipoğlu, 1988:64-65).

I. Dünya Savaşı'nın 1918 yılının sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu bloğun (İttifak Devletleri) yenilgiyle bitmesi üzerine Kıbrıslı Rumlar *Enosis* taleplerini tekrar dile getirmeye başlamışlardır. Bu gelişmelerden endişe duyan Kıbrıs Türkleri 10 Aralık 1918 tarihinde Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi (Fig. 1) liderliğinde *Meclis-i Milli* adı verilen bir kongre düzenlemişlerdir. Meclis-i Milli Kongresini düzenleyen Kıbrıslı Türklerin amaçları Paris Barış Konferansı'na bir heyet göndererek Kıbrıslı Türklerin *Enosis*'e karşı olduklarını bildirmektir.

Figure 1. Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan fakat Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanması nedeniyle hayata geçirilemeyen Sevr Barış Antlaşması'nda (5 Ağustos 1920) Kıbrıs'ın bir İngiliz toprağı olduğu kabul edilmiştir (Şanlı, 1967:29). Kurtuluş Savaşı sonunda TBMM ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda (24 Temmuz 1923) Kıbrıs'ın İngiliz toprağı olduğu kabul edilir. İlgili antlaşmayla Kıbrıs'ta yaşayan Türklere gelecekları ile ilgili bir seçim hakkı (*hakk-ı Hıyar*) tanınır. İlgili maddede belirtildiğine göre Kıbrıslı Türklere ya adada kalacaklar yada adadan ayrılıp Türkiye'ye göç edebileceklerdir (Fig. 2). Ancak Kıbrıs adasında kalmayı tercih edenler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkartılıp İngiltere vatandaşlığına geçirileceklerdir (Meray, 1972:128 ; Soysal, 2000:99-100; Alasya, 1988:116).

Figure 2. Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç eden Kıbrıslı Türk Ailesi'nin göç Belgesi

Kıbrıs Türkleri kendi aralarında bu konuda ikiye bölünse de bu dönemde yaşadıkları toprakları terk eden Kıbrıs Türkü sayısı eldeki belgelere göre çok fazla değildir. Lozan sonrasında adada kalan Kıbrıs Türklerinin artık çok önemli bir misyonu bulunmaktadır. Kendileri için önemli olan eğitim, din, vakıflar gibi kendi kurumlarını oluşturmak, sömürge yönetimine karşı söz sahibi olmak ve bunun yanında da Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasına engel olmaktadır.

Kıbrıs'ın kesin statüsünü belirleyen Lozan Antlaşması, İngiliz Parlamentosu tarafından 6 Ağustos 1924'te onaylanmıştır. Lozan Antlaşması'nın onaylanmasının ardından İngiltere Kralı V. George, 10 Mart 1925'te Kıbrıs'ın statüsünde bir değişiklik yaparak Kıbrıs'ta İngiliz Taç Kolonisi (*Crown Colony*) ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren Kıbrıs adasını idare eden en yüksek İngiliz yöneticisi artık yüksek komiser olarak değil, vali olarak anılmaya başlanmıştır (Çakmak, 2008:209; Sonyel, :175; Gazioğlu, 2000:193; Newman, 1953:209.).33

20. Yüzyılın Başlarında Kıbrıs'ın Ekonomisi

İngilizler Kıbrıs'ın yönetimini devraldıkları 1878 yılından itibaren adanın idari sistemini değiştirmek için çalışmalara başladılar. 1878 öncesi Osmanlı İdaresi döneminde Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin birçoğu devlet memurluğu ile askerlik görevlerinde bulunuyorlardı. Ayrıca adada yaşayan Türkler geniş arazilere sahip olduklarından dolayı buralarda hayvancılık ve çiftçilik de yapmaktaydılar. Kıbrıslı Rumlar ise daha çok ticaretle uğraşmakta veya Türklerin arazilerinde çalışmaktaydılar. Söz konusu dönemde ada nüfusunun çoğunluğu kırsal kesimde yaşamakta ve geçimlerini tarım ve hayvancılık ile sağlamaktaydılar (Şanlı, 1967:62; Kuran, 1964:77).

Kıbrıs adasında 1900'lü yıllardan itibaren ekonomik zorluklara direnen, elindeki toprakları ipotek ile kaybetmemek için uğraşan ve Rumların ticaretteki hâkimiyetine karşı çözümler bulmaya çalışan bir yandan da İngiliz Sömürge Yönetimi'nin uygulamalarıyla uğraşan bir Türk toplumu

vardı (Konur, 1938:26). İngiliz idaresinin ilk dönemlerinden itibaren Kıbrıs Türklerinin arazilerinde çeşitli nedenlerden dolayı azalma olduğu görülmektedir. Birçok Kıbrıslı Türk para sıkıntısı yüzünden arazilerini Rumlara satmak zorunda kalmışlardı. Türkler arazileri küçüldüğü için farklı geçim kaynakları aramışlardır. Türklerin bir kısmı ticaret yapmaya çalışsalar da söz konusu yıllarda Rumlar kadar iyi tüccar olmadıkları belgelerden anlaşılmaktadır.⁴

İngiltere Kıbrıs'ın iktisadi durumunu incelemek için adaya Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'i göndermiştir. Winston Churchill adadaki incelemeleri sonrasında adadaki iktisadi durumun kötü olduğunu görünce İngiltere hükümeti tarafından Kıbrıs'a yılda 50.000 Sterlin yardım yapılması kararının alınmasını sağlamıştır (Alasya, 1988:131).

Lefkoşa İslam İddihar Sandığı'ndan Türk Bankası'na Modeling

1878'de başlayan İngiliz Sömürge Yönetimi'ne ve adadaki Rum toplumu'na karşı Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik dayanışmasını sağlamak ve toplumun mali sorunlarına çözüm bulmak amacı ile aydınlar tarafından ekonomik önlemler alınmaya çalışılır. Kıbrıs Rumlarının 1900 yılında Lefkoşa'da haftalık vermek suretiyle bir sandık açmaları üzerine o dönemin aydın ve bilgili tüccarlarından Kantarcı Kamil Efendi Türklerin de bir sandık açmalarının yararlı olacağını savunur. Kantarcı Kamil Efendi bu fikrini ticaretle uğraşan arkadaşlarına anlatınca olumlu cevaplar alır. İlgili yıllarda Kıbrıs Türk toplumunun önde gelenlerinden Tacir Ömer Naşit, Tacir Hacı İbrahim, Tacir Şekerzade Ahmet Aziz, Mustafa Ömer Efendi, Şer'i Mahkeme katibi Ahmet Muhiddin Efendi'nin destekleriyle ve Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi başkanlığında *Lefkoşa İslam İddihar Sandığı* (Nicosia Saving Box) kurulur⁵ (Fig. 3).

Sünühat Gazetesi'nin 16 Temmuz 1908 günkü nüshasında İslam İddihar Sandığı'nın kuruluşu şöyle anlatılmaktadır.

*"İslam ehalisine büyük yardımı olan ve mali zorluklarını bir çırpıda çözen Milli İddihar Sandığımız'a bu sene bir çok efendiler daha katılmış ve sandığın hisse senetleri bin adedi geçmiştir. Böyle devam ettiğçe bu kuruluşun yakın bir gelecekte milli bir İslam bankası şekline dönüşeceğine şüphe yoktur. Nasıl ki Hristiyan vatandaşlarımız gayret ve devamları sayesinde böyle bir bankaya muvaffak olmuşlardır."*⁶

Gerçekten de bu amaçlarla 1901 yılında kurulan sandık daha sonraki yıllarda bankaya dönüşerek böylece Kıbrıs Türkü'nün kendi sermayesi ile kurduğu ilk banka ortaya çıkmıştır.

Hacı Hafız Ziyai Efendi 1895'ten itibaren Girne-Lefkoşa *Daire-i İntihabiyesine* milletvekili seçilmiştir. 1909'da ise Kıbrıs müftüsü olmuştur (An, 2002:103). Hacı Hafız Ziyai Efendi *Lefkoşa İslam İddihar Sandığı*'da 1901 yılından 1928 yılına kadar başkanlığa devam etmiştir. Fakat bir müftünün faiz ile çalışan bir kurumun başında olması ilginç bir durum gibi görülse de buradaki amaç bu sandığın ekonomik dayanışma ve yardım amacı ile kurulmasıdır (Ateşin, 1996:241).

1901 yılında kurulan sandığın başkanlığına Hacı Hafız Ziyai Efendi getirilirken sandık emniyetine Hacı İbrahim Efendi katipliğine ise Aziz

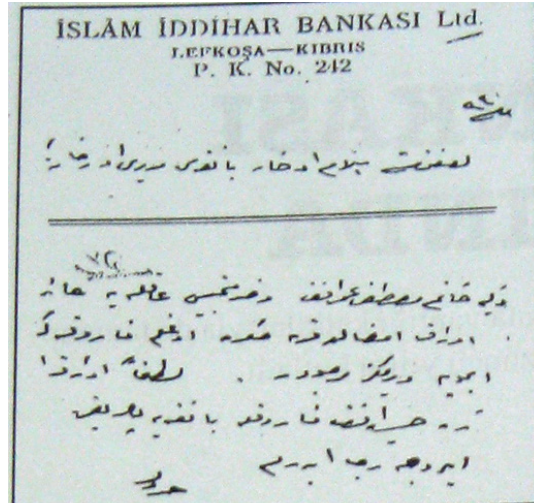

Figure 3. İslâm İddihar Sandığı

Efendi seçilmiştir. *Lefkoşa İslam İddihar Sandığı* Tüccar Orundalizade Hacı Hamit Ağa'nın dükkanında çalışmalara başlamıştır. Söz konusu sandıkla ilgili olarak yapılan tavsiyeler ve duyurular işe yaradığı ve Kıbrıs Türk toplumundan bir çok kimse beş yıl süre boyunca haftada bir şilini emanet olarak sandığa vermeye vermiştir. Özellikle sandığa bir şilinlerini emaneten verenlerin daha çok kadın olduğu belgelerden anlaşılmaktadır.⁷

Sandık Emîni Hacı İbrahim Efendi ile diğer üyeler arasında yaşanan küçük bir sorundan dolayı sandık emînliğine Akaçalı Raif Efendi getirilir. Aylık 3 Kıbrıs lirası maaş ile sandık emîni olarak tayin edilir. Maaşlı bir sandık emîninin olması *İslam İddihar Sandığı*'ndeki gelişmeyi gösterir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre İslam İddihar Sandığı için kurulduktan birkaç yıl sonra yeni bir bina aranmaktadır. Sandık için Lefkoşa Tüccarbaşı çarşısında on şiline bir dükkân kiralanır. Fakat dükkânın bir bölümü Lefkoşa tahsildarı için ayrılmıştır. Söz konusu dükkân için *İslam İddihar Sandığı* yedi şilin öderken diğer paylaşımcı Lefkoşa tahsildarı da üç şilin ödemektedir. *İslam İddihar Sandığı*'nin her ne kadar sermayesi varsa da bu parayı her ay verecek durumda olmadığı düşünülebilir. Fakat incelediğimiz döneme ait gazetelerde bu konu ile ilgili şikâyetler yer almakta ve sandığın kendisine ait bir binaya ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır.

Sandığın beş yıllık yatırım süresi dolduktan sonra beş yıl daha devam kararı alınır. Fakat onuncu yıla gelindiğinde 1911'de haftalık yatırım yapanlar birden parasını çekmek isteyince sandık işlemlerini durdurma tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Sandık ya kapatılacak ya da sermayesi büyük ölçüde azaltılacaktır. Bu sadece bir sandığın kapanması değil önemli bir Türk İslam sermayesinin de Rum sermayesinin baskısı altına girmesi demek olacaktır.⁸

Bu krizi aşmak için Kıbrıs müftüsü ile dönemin ileri gelenlerinden Belig Paşa halka bu konuda nasihatler verirler. Hatta bu konudaki tehlikeyi önlemek için Müftü Hacı Ziyai Efendi ve Tüccar Mustafa Ömer Efendi düşük faizle Osmanlı Bankası'ndan borç para alarak sandığı bu durumdan

kurtarmışlardır. Bu durum o dönemin Kıbrıs Türkleri açısından sandığın ne denli büyük bir önem taşıdığını göstermektedir.

Daha sonra Sandık vakfa ait bir dükkâna taşınır. 1914'de Ahmet Retmi Efendi katıplık görevine getirilir. Fakat gelirler ve giderler konusunda sandık sıkıntıya düşünce o dönemin ileri gelenlerinden olan Debbağ Derviş Efendi'nin vakfa bağışlanan parası sandığa devredilir. Bir yıl sonra sandık emîni değişir. Artık sandık emîni A. Retmi Bey'dir.

1925 yılında hükümet tarafından geçirilen bir kanun ile ülkedeki bütün sandıklar hükümetin kontrolünde bankaya çevrilir. Bu kanun, Kıbrıs'ta Mesuliyeti Mahdudeli (Limited Liability) şirket kanunu çerçevesinde 40.000 Kıbrıs Lirası nominal sermaye ile Lefkoşa İslam İddihar Bankası Ltd. (The Nicosia Moslem Savings Bank Ltd) adı altında bir şirkete dönüştürülür¹⁰ (Fig. 4 & 5).

Figure 4. İslâm İddihar Bankası Hisse Senedi

1928 yılında Pencizade Suphi Bey, 1932'de Attarzade Behiç Bey sandık emîni olur. 1933 yılında haftalık yatırımlar için beş yıllık sürenin uzun olduğu düşüncesi ile bu süre üç yıla indirilir. Kaynaklardan anlaşıldığı üzere çeşitli dönemlerde banka krizler yaşamıştır. 1926 ve 1930 yıllarında değişik nedenlere banka kriz yaşar. Bu krizlerin en büyüğü ise 1937

yılında yaşanır. Söz konusu kriz M. Rüstem ve M. Said Efendilerin çalışmaları ile aşılr.¹¹ Bu yıllar içerisinde Sir Mehmet Münir (Evkaf Murahhası), Köfüniteli Hasan Hilmi, Ahmet Pertev, Hüseyin Cahit beyler müfettiş olarak kuruma hizmette bulundular.

1938 yılına gelindiğinde hala sandık anlayışı ile yönetilen bir banka artık Kıbrıs Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. O dönemde öğretmen olan Orhan Bey İstanbul'a giderek İş Bankası'nda bankacılık eğitimi alacaktır. İstanbul'da bankacılık eğitimi aldıktan sonra İbrahim Orhan Bey bankanın müdür olur (Fig. 6). Bugünkü modern anlamdaki bankanın temelleri onun döneminde atılır. Banka hızlı bir şekilde kalkınmaya ve varlığını büyütmeğe başlar. 1943 yılında adı Lefkoşa Türk Bankası Ltd. olarak değiştirilir (Fig. 7). İbrahim Orhan Bey 34 yıl boyunca bankanın müdürlüğünü yaparak yaşanan bir çok değişikliğin de mimarı olur İbrahim Orhan Bey 34 yıl boyunca bankanın müdürlüğünü yapar (An, 2005:171) (Fig. 8).

1948 yılı sonunda bankanın sermayesi 98.718 Kıbrıs Lirasıydı. Ayrıca bu dönemde banka önemli bir şirket olan devlet koloni hava yolu olan Kıbrıs Hava Yolları Ltd.'nin hissedarı olmuştu¹². 1949 yılında banka büyüme ve daha çok hizmet verme politikasını benimseyerek ilk şubelerini Mağusa'da açar. Daha sonra 1955 yılında Larnaka, 1958 yılında Limasol, 1959 yılında Bafta Lefkoşa Türk Bankası Ltd.'in şubeleri açılır.

1955 yılı bankanın idare heyetine bakıldığında İbrahim Orhan Bey müdür, Ümit Süleyman genel sekreter, M. Halid Debbağzade asbaşkandır. Diğer üyeler Hasan Fahri Uzmen, Hasan Hilmi Bektaş, ve Şükri Veysi'dir. Bu kişiler o dönemin elit ticaretle uğraşan zengin ve aydın kesimidir. Banka 1955-1958 yıllarında EOKA faaliyetleri karşısında Türk çarşısının teşkilatlanmasında, esnafın mali problemlerinin çözülmesinde önemli rol üstlenir.¹³ 1960 yılında İngiliz Sömürge Yönetimi'nin adada sona ermesi ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ilk başlarda olumlu bir adım olarak görülür ve bu var olan bankalara da yeni bir canlılık getirir.

1960 yılında Kıbrıs'ta faaliyet gösteren üç yerel banka bulunmaktaydı. Bunlar Bank of Cyprus, Popular Bank of Limasol ve Türk Bankası'dır (Plümer, 2008:6). Kıbrıs tarihinde her alanda olduğu gibi 1963 yılı sorunların başladığı ve ada için işlerin yolunda gitmediği bir dönemin başlangıcı kabul edilebilir. Kıbrıs Türkleri var olma savaşı verirken zor bir dönemden geçmektedirler. Türk Bankası bu dönemde kaynaklarıyla Kıbrıs Türk halkının yanındadır. Banka, Lefkoşa barikatlar ile ikiye ayrılınca Rum kesimindeki işyerlerini bırakan esnafa destek olur. Böylece zor günlerde Kıbrıs Türk halkının yanında bir banka olarak halkın büyük desteğini kazanır.

Figure 5. 1925 yılında Lefkoşa İslam İddihar Sandığı'nın bankaya dönüştürülmesi ile ilgili belge

1970-1971 döneminde bankanın büyük bir gelişme gösterdiği görülür. Bankanın sermayesi 1969'da 787.834 Kıbrıs Lirası iken iki yıl içinde 4.583.777 Kıbrıs Lirasına yükseldiği görülür.¹⁴ 1970'li yıllarda banka konut yapımına ve inşaat projelerine

Figure 6. Lefkoşa Türk Bankası'nın önemli müdürlerinden İbrahim Orhan Bey. 34 yıl boyunca banka müdürlüğü yapmış ve bankanın büyüyüp gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

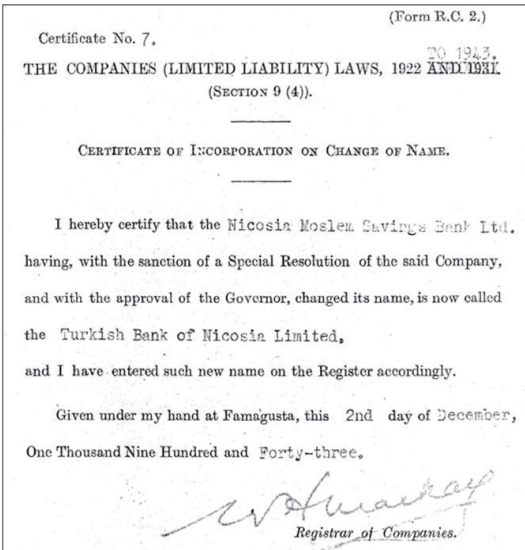

Figure 7. 1943 tarihinde Bankanın adının Lefkoşa Türk Bankası Ltd. olarak değiştirildiği ile ilgili belge

destek vermektedir. Ayrıca 1972 yılında banka sektöründeki gelişmeleri takip ederek sigorta hizmetleri vermeye de başlamıştır.

1973 yılında bankanın ismi Türk Bankası Ltd. Olacaktır (Fig. 9). Aynı yıl içinde 1949 yılından

Figure 8. Türk Bankası'nın 25 yaş münasebetiyle Aralık 1968 tarihinde Savaş gazetesinde Banka Müdürü İbrahim Orhan beyefendi ile yapılan mülakat

beri kullanılan binanın yanına yeni ve modern bir bina inşa edilmiştir (Figure 10). 1973 yılı içerisinde Lefkoşa ve Lefke'de yeni şubeler açılmasına karar verilmiştir. Böylece bu döneme kadar beş olan şube sayısı yeni açılan şubelerle dokuza kadar yükselecektir.

1974 yılı Kıbrıs Türkleri açısından önemli bir yıldır. 1974 yılının 20 Temmuzunda adanın geleceğini değiştiren Barış Harekâtı yaşanır. Kıbrıslı Türkler güney Kıbrıs'tan bugün yaşadıkları topraklara göç ederken Türk Bankası'nda Limasol, Larnaka ve Baf'taki üç şubesini güneyde bırakmak zorunda kalmıştır. Savaş dönemi ve yarattığı ekonomik sıkıntılara rağmen 1974 yılındaki Barış Harekâtı'ndan sonra bankanın bütün mevduatları Türk Parası'na çevrilir. 1963 yılından sonra sürekli olarak idari meclisi raporlarında yer alan Kıbrıs Lirası'nın yarattığı sorunlardan da böylece kurtulmuş olunmuştur. 1974 yılında Türk Bankası Ltd. için gerçekleşen bir başka

önemli olay ise bankanın Avrupa'ya açılmasıdır. Artık Türk Bankası Ltd.'nin İngiltere'nin başkenti Londra'da iki şubesi hizmete girmiştir.

1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması ve güneyde yaşayan Kıbrıs Türklerinin de kuzeye gelmesi bankacılık sektörüne yeni bir ivme kazandırmıştır. 1976 yılında bankada çalışan sayısı 172 kişiye çıkarken, banka Lefkoşa'da dördüncü şubesini açar. Fakat kısa bir süre sonra Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin para ve ekonomik politikasının olmaması ve mevduatların Türk Lirası'na tam olarak çevrilememesi sıkıntılar yaratır. Ayrıca bu sıkıntılardan dolayı banka mevduat sahiplerinin paralarını yatırmak için Türkiye'yi seçmesi Kıbrıs Türk Bankacılığı yönünden olumsuz gelişmeler doğurur (Fig. 11).

1979 yılında bankanın yönetim kurulu başkanlığına Tanju Özyol getirilir. Akbank'taki başarılı kariyerinden sonra Türk Bankası Limited'in başına getirilen Özyol dönemi yeni bir açılım dönemidir. Özyol'la birlikte bankacılık sektöründeki yenilikler daha fazla izlenip uygulamaya konur. 1980 yılına kadar hazırlanan muvazene cetveli sonraki yıllarda yıllık rapora dönüştürülerek Türkçe-İngilizce olarak yayımlanmıştır. Günümüzde Türk Bankası'nın yönetim kurulu başkanlığını İbrahim Hakan Börteçene, Yönetim Kurulu Asbaşkanlığını Cemal Yenal Musannıf ve Yönetim Kurulu Üyeliği ile Genel Müdürlüğü M.A.Yunus Rahmioğlu yapmaktadırlar. Diğer yönetim kurulu üyeleri ise Nafi Türkoğlu, Ender Par, Erman Yerdelen, Metin Münir ve yönetim kurulu üyeliği yanı sıra şirket sekreteri Kıvanç N. Rıza'dır.¹⁵

Banka, ülke dışında açtığı şubelere bir yenisini ekleyerek 1982 yılında Türkiye'deki ilk şubesini İstanbul'da açar. İstanbul'daki şubenin açılışından altı yıl sonra ikinci şube 1988'de İzmir'de açılır. İzmir şubesini 1989 yılında açılan Mersin ve Ankara şubeleri izler. Böylece Türk Bankası Ltd. Türkiye ve İngiltere'de şubeleri olan büyük bir bankaya dönüşür. 1991 yılında Türk Bankası'nın Türkiye faaliyetleri yabancı banka statüsünden çıkarılır ve Turkish Bank A.Ş. olarak hizmet vermeye başlar. Banka, İngiltere'deki faaliyetlerinde ise Turkish Bank

(UK) Ltd adını alarak özerk iki bankaya dönüşür.

Bugün Türk Bankası İslam iddihar Sandığı ile 1901'de başladığı yolculuğunu 2014 yılında sürdürmeye devam ediyor. Türk Bankası'nın bugünkü vizyonu;

“Türk Bankası Ltd., Grubun “İhtiyatlı Bankacılık” (Prudent Banking) ilkelerine bağlı olarak tüm sektörlerle hizmet sunmayı benimseyen ve müşteri memnuniyetini daima ön planda tutan bizim anlayışı ile çağın değişkenliğine uygun, nitelikli bir çizgide yerini almıştır.”

sözleriyle ifade edilmektedir.

Figure 9. 1973 yılında Bankanın adındaki Lefkoşa kelimesinin çıkarılması ile ilgili. Banka adında yapılan değişiklik ile Banka Türk Bankası Ltd. adını alıyor ve aynı yıl Avrupa'ya açılıyor.

Günümüzde Turkish Bank Grubu; KKTC, Türkiye ve İngiltere'de yerleşik 3 ayrı Banka ve bu Bankaların İştiraklerinden oluşmakta olup, sadece finansal alanda faaliyet göstermektedir. Türk Bankası Ltd. 61,4 Milyon TL ödenmiş sermayesi ile grubun Kuzey Kıbrıs'ta faaliyet gösteren özel sermayeli bankası olup; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 20 Şubesi ve 26 ATM'si ile müşterilerine hizmet vermektedir. Kıbrıs Türklerinin en eski bankası olan Türk Bankası grubunun bugün üç ülkede toplam 47 şubesi bulunmaktadır. Türk Bankası grubunun yaklaşık 1 milyar

100 milyon dolarlık aktif büyüklüğü ve 180 milyon dolarlık öz kaynağı mevcuttur.¹⁶

Figure 10. 1973 yılında inşa edilen Türk Bankasının günümüzde de kullanılan binası

çıkaran banka Kıbrıs Türklerinin kültürel ve sanatsal çalışmalarına destek vermektedir. 1901 yılında kurulan İslam İddihar Sandığı'nın beraberinde getirdiği dayanışma yapısı ile bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yer alan okul, kütüphane, hastane gibi pek çok kuruluşa Türk Bankası yardım etmektedir.

Sonuç

1901 yılında kurulan *Lefkoşa İslam İddihar Sandığı* Kıbrıs Türklerinin kendi öz sermayeleri ile kurdukları bir sandıktı. Bu sandık hem kişilerin paralarını biriktirmelerine hem de tüccarların ve esnafın mali zorluklarında onlara yardım etmek amacıyla aydın Kıbrıs Türk tüccarları tarafından kurulmuştu. Sandık birçok krizi atlatarak bankaya dönüşürken Kıbrıs Türklerinin vazgeçilmez bankalarından biri olmuştur. Banka siyasi gelişmelerde, göçlerde ve var olma mücadelelerinde Kıbrıs Türklerinin en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Bugün Türk Bankası Ltd Grubu olarak Kıbrıs Türk halkının yanında olmaya devam etmektedir.

Notlar

1. Kavanin Meclisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu: Kavanin Meclisi (1882-1931)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
2. Enosis ile ilgili detaylı bilgi için bk. Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Lefkoşa 2000.
3. Lozan Antlaşması sonrası Türkiye'ye göç eden Kıbrıslı Türklerle ilgili bk. Mehmet Demiryürek, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)", *Toplumsal Tarih*, 115, (Temmuz 2003), s. 90-93; Zafer Çakmak, *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 36, Erzurum 2008, s.201-223.; Hikmet Öksüz, "Lozan'dan Sonra Kıbrıs

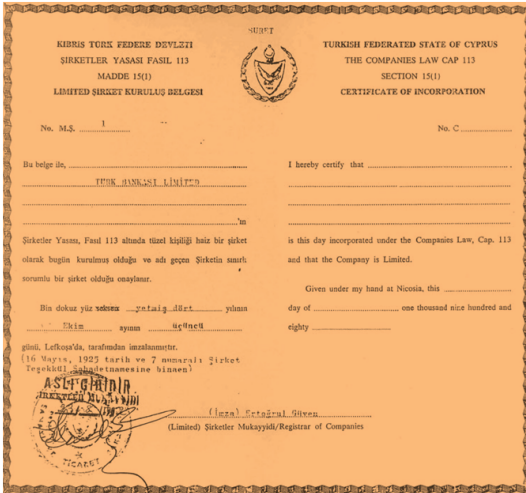

Figure 11. 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Şirketler yasasına dayalı Limited Şirket Kuruluş Belgesi

1901 yılından itibaren yaptığı bankacılık hizmetleri yanında kültür sanata da destek veren banka 1 Ekim 1984'ten itibaren kurulan Kültür Sanat Kurumu ile, araştırmacıları teşvik için Kültür sanat ödülü veren ve Kültür Sanat adıyla bir dergi

- Türklerinin Anavatana Göçleri”, Tarih ve Toplum, 32/187, (Temmuz 1999), s. 35-38.
4. Halkın Sesi Gazetesi, 25 Aralık 1948.
Türk Bankası 90 .Yıl Albümü, Lefkoşa 1991.
5. Sünuhat Gazetesi 16 Temmuz 1908, çev. Harid Fedai, Kıbrıs Gazetesi, 23 Haziran 2009.
6. Sünuhat Gazetesi 16 Temmuz 1908, çev. Harid Fedai, Kıbrıs Gazetesi, 23 Haziran 2009.
7. Vatan Gazetesi, 10 Temmuz 1911.
8. Halkın Sesi, 25 Aralık 1948.
9. Türk Bankası 90 .Yıl Albümü, Lefkoşa 1991.
10. Türk Bankası 90 .Yıl Albümü, Lefkoşa 1991.
11. Türk Bankası Arşivi, 1948 Yılı Muvazene Cetveli.
12. Savaş Gazetesi, 2 Aralık 1968
13. Türk Bankası Arşivi, 1972 Yılı Raporu.
14. <http://www.turkishbank.net/tr/kurum-bilgileri/kurumsal-yonetim/yonetim-kurulu> 10/11/2013
15. Dünden Bugüne Turkish Bank, 100.Yıl.; <http://www.turkishbank.net/tr/kurum-bilgileri/tanitim> 10/11/2013

Kaynakça

- Alasya, H. F. (1988). *Tarihte Kıbrıs*. Kıbrıs Türk Kültürü Derneği Genel Merkezi, Ankara.
- An, A. (2002). *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler (1782-1899)*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- An, A. (2005). *Kıbrıs'ın Yetiştirdiği Değerler -2 (1900-1920)*. Şadi Kültür ve Sanat Yayınları, Girne.
- Anderson, M. S. (1972). *The Eastern Question, (1774-1923)*. Wiltshire.
- Ateşin, H. M. (1996). *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası, Marifet Yayınları*. İstanbul.
- Bedevi, V. (1996). *Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları*. Lefkoşa.
- Çakmak, Z. (2008). *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)*. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, (36) 201-223.
- Demiryürek, M. (2003). *Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Türkiye'ye Göç (1923-1926)*. Toplumsal Tarih, (115) 90-93.
- Dünden Bugüne Turkish Bank 100.Yıl
- Erim, N. (1975). *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde*

- Kıbrıs*. Ankara.
- Gazioğlu, A. (2000). *Enosis Çemberinde Türkler*. Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa.
- Gürel, Şükrü Sina (1984). *Kıbrıs Tarihi (1878-1960)*. I, Ankara.
- Hatipoğlu, M. M. (1988). *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*. Ankara.
- Hill, S. G. (1952). *A History of Cyprus, IV*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Konur, İ. (1938). *Kıbrıs Türkleri*. Remzi Kitabevi.
- Kuran, E. (1964). *Kıbrıs İdaresinin İngiltere'ye Terki, Kıbrıs ve Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Kyrris, C. P. (1985). *History of Cyprus: With an Introduction to the Geography of Cyprus*. Nicosia.
- Mallinson, W. (2005). *Cyprus: A Modern History*. I.B. Tauris, London-New York.
- Meray, S. L. (1972). *Lozan Barış Konferansı/ Tutanaklar Belgeler, III/III*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Newman, P. (1953). *A Short History of Cyprus*. Longmans, Green & Co., London.
- Öksüz, H. (1999). *Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türklerinin Anavatana Göçleri*. Tarih ve Toplum, (32)187: 35-38.
- Özel, S. (2001). *Birinci Dünya ve Milli Kurtuluş Savaşları ile Sonrasında Kıbrıs Türklerinin Genel Durumu*. Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi, (Yayına Hazırlayan: Ali Ahmetbeyoğlu-Erhan Afyoncu), (159-170), TATAV Yayınları, İstanbul.
- Plümer, A. F. (2008). *Kıbrıs Ekonomi Tarihi Sarsıntılı Bir Devrin Anatomisi (1960-1974)*. Rüstem Kitabevi, Lefkoşa.
- Samani, M. O. (2007). *Kıbrıs'ta Bir Sömürge Kurumu:Kavanin Meclisi (1882-1931)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Sonyel, S. R. (1995). *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşını (1878-1960)*. Belleten, (LIX)224: 133-187.
- Soyсал, İ. (2000). *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-*

1945). I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
 Stavrinides, Z. (1976). *The Cyprus Conflict: National Identity and Statehood, Wakefield.*
 Storrs, Sir Ronald (1930). A Chronology of Cyprus, Nicosia.
 Şanlı, H. (1967). *Kıbrıs 1878-1924.* Ankara.
 Türk Bankası 90. Yıl Albümü, 1991
 Türk Bankası Arşivi, 1948 Yılı Muvazene Cetveli
 Türk Bankası Arşivi, 1972 Yılı Raporu

Gazeteler

Halkı Sesi Gazetesi, 25 Aralık 1948.
 Savaş Gazetesi, 2 Aralık 1968
 Sünuhat Gazetesi 16 Temmuz 1908, çev. Harid Fedai,
 Kıbrıs Gazetesi, 23 Haziran 2009.
 Vatan Gazetesi, 10 Temmuz 1911.

Otobiyografik Öz

Ali Efdal Özkul, 20 Haziran 1972'de Gazimağusa'da doğdu. Lefkoşa Türk Maarif Koleji'nden mezun oldu (1990). Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdi (1991-1995). Bitirme tezi olarak Lefkoşa'nın 4 Numaralı Şer'iye Sicili (H. 1043-1046) adlı çalışmayı yaptı. Aynı Üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Lefkoşa'nın 17 Numaralı Şer'i Mahkeme Sicili (H. 1157-1161/1744-1748) başlıklı tezle yüksek lisansını tamamladı (1995-1998). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Kıbrıs Adasının Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750) başlıklı doktora tezini yaptı (1998-2002). 2004 Tarihinde Yardımcı Doçent, 2007 yılında Doçent ve 2014 yılında Profesör oldu. Kıbrıs adasının sosyal, ekonomik ve siyasî tarihi ile Türkiye Cumhuriyeti Tarihi konularında yayımlanmış çeşitli ulusal ve uluslararası birçok kitap, makale ve bildirileri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesindeki öğretmenlere ve Turizm ve Kültür Bakanlığı bünyesindeki rehberlere çeşitli dönemlerde Hizmetçi Eğitim Seminerleri vermiştir. Hâlen, Yakın Doğu Üniversitesi'nde öğretim üyeliğinin yanı sıra Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Merkezi Müdür Vekilliği ile Tarih Öğretmenliği ve Tarih Bölümleri

Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir.

Yurdagül Akcansoy, 9 Şubat 1975'te Lefkoşa'da doğdu. Lefkoşa Türk Lisesi'nden 1993 de mezun oldu. Akdeniz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde 1993-1997 yıllarında öğrenim gördü. 1998 yılından beri çeşitli okullarda tarih öğretmenliği görevinde bulunmaktadır. Yakındoğu Üniversitesi Kıbrıs Tarihi'nde tez aşamasında Yüksek Lisans öğrencisidir. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın orta dereceli okullar için hazırladığı Kıbrıs Tarihi Kitapları yazım komisyonunda 2004-2007 yılları arasında çalışmıştır. Kıbrıs'ın sosyal tarihine ilişkin araştırmalar yapmaktadır. 2012 yılında Kıbrıs Türk gazeteciler Birliği tarafından hazırlanan Kıbrıs Türk Basın Tarihi kitabının yayın araştırma kurulunda yer almıştır.

Biographic Sketch

Ali Efdal Özkul was born on 20th June 1972 in Famagusta. After graduating from Nicosia Türk Maarif College in 1990, he finished the History Department of the Literature Faculty in Ege University (1991-1995) with the dissertation entitled with the 4th of Şer-i documents of Nicosia (H. 1043-1046). In the Social Sciences Department of the same university, he did his masters degree (1995-1998) and his thesis was entitled with the 17th of Şer-i Documents of Nicosia (H.1157-1161/1744-1748). He also did his doctorate in the Turcology Research Institute of Marmara University (1998-2002) and his PhD thesis was entitled with The Socio-economic History of Cyprus (1726-1750). He became Assistant Professor in 2004, Associate Professor in 2007 and Professor in 2014. He has various national and international publications on the social, economical and political history of Cyprus and on the history of Turkish Republic. In addition to these, he provides in-service training for the teachers working for the Ministry of Education, Youth and Sport and for the tourist guides working for the Ministry of Tourism and Culture in TRNC. As well as working as a lecturer

in the Near East University, he is the acting director of Ataturk Research Centre and the Department Head of History Teaching and History.

Yurdagül Akcansoy was born on 9 February, 1975. She graduated from the Lefkosa Turkish High School in 1993 and continued her higher education at the Akdeniz University, Faculty of Art and Science, Department of History between the years 1993-1997. She has been working as history teacher since 1998. She assigned to the committee established by the TRNC Ministry of Education and Culture to work on writing books about History of Cyprus between the years 2004-2007. In 2012, she took role in the publication and research board of the book prepared by the Associations of the Turkish Cypriot Journalists and entitled with Kıbrıs Türk Basın Tarihi. Currently, she is the master student at the Near East University and carrying out studies about the social history of Cyprus.